

Istoria ținuturilor brăilene în povestirile fănușiene

Reprezentant de frunte la generației `60, Fănuș Neagu impune în literatură, personajele spațiului matrice. Păstrător de tradiție și obiceiuri, autorul alege o linie a realismului autentic în care domină tentele mitice, narațiunile fiind învăluite în mister.

S-a născut într-o zonă cu bălți, într-o veche așezare pe malul Dunării, într-un sat brăilean, teritoriu care s-a aflat sub ocupație otomană, o bună bucată de timp. Atât fluviul care scaldă ținutul, cât și populația care-l locuiește, reprezintă pentru prozator un izvor nesecat de informații, în acest mod fiind păstrate și transmise generațiilor următoare, tradițiile băștinașilor dar și amestecul de obiceiuri preluate de la otomani care au trăit o vreme alături de brăileni. Acest spațiu-matrice este prezent în toată scrierea fănușiană, ilustrând dorul nemărginit de acasă, dorul care demonstrează strânsa legătură dintre prozator și origini. Tot acest întreg a fost adus de înaintași și transmis cu toate elementele noi, generațiilor ce aveau să vină. După ce a fost ocupat de otomani, orașul Brăila este numit Ibrail și reprezintă pentru turci un puternic cap de pod, iar orașul s-a dezvoltat economic. Deși devenită raia turcească, Brăila continuă să aibă legături cu țările române. Această perioadă a lăsat în istoria ținuturilor brăilene urme adânci, atât din punct de vedere cultural cât și din punct de vedere economic. A fost o perioadă când băștinașii au împrumutat atât obiceiurile ocupanților cât și foarte multe cuvinte care aveau să îmbogățească limba română. Aceste influențe sunt regăsite în scrierile prozatorilor noștri, dar mai ales în opera fănușiană. Spiritul balcanic îi caracterizează pe actanți care, indiferent de situația în care se află, sunt iubitori de alcool, voie-bună și multe peripeții. Singura certitudine, din momentul în care te naști, este moartea și indiferent de destin, omul trebuie să depășească situațiile plăcute sau de cele mai multe ori neplăcute bând câte un pahar de vin sau țuică și spunând câte o poveste, pentru că protagoniștii au darul vorbirii, al povestirii.

Alături de alți mari scriitori, Fănuș Neagu introduce în literatura noastră, ținuturile Dunării de Jos, zona bălților Brăilei, unde conflictele sunt aprige și cântecele de petrecere însoțesc eroii pe parcursul vieții; eroi sunt violenți, sunt pătimași și își culeg energia din ținuturile păstrătoare de valori și mituri. Teritoriul oferă populației sale posibilitatea de a se bucura de pescuit, fapt ilustrat și de povestitorul nostru, ocupația de bază a protagoniștilor este pescuitul : din peștele proaspăt se face borșul de pește, motiv bun pentru a petrece cu un pahar de rachiu și o poveste lungă spusă în miezul-noptii sub razele strălucitoare ale astrului tutelar – luna, iar peștele rămas este pus la uscat cu multă sare și atârnat de cuiul bătut în grinzile groase ale acoperișului. Mirosul de pește scaldă ținuturile de secole întregi, iar preparatele păstrează secretul unor rețete pline de savoare dar știute doar de localnici. Indiferent de religie sau convingeri politice, mesele pline cu pește și povestiri

aromate cu mult umor unesc, din cele mai vechi timpuri și până astăzi, oamenii în jurul lor. Atât populația turcă cât și cea română, au știut să-și împrumute atât cuvinte care le-a îmbogățit vocabularul cât și obiceiuri care au venit în ajutorul unei vieți mai bune. Tradițiile, și aici facem trimitere la sărbătorile creștine prezente în scrierile fănușiene – Paștele, Crăciunul, Lăsata-secului, sunt organizate în amănunt și respectate până în cel mai mic detaliu, ilustrând astfel caracterul religios, dorința dar mai ales nevoia de Dumnezeu. Obiceiurile practicate în Suligatu sunt interesante și mobilizează întreaga comunitate rurală: darea câinilor în jujău și olelie. Primul este pentru câinii leneși care nu sunt capabili să-și răsplătească stăpânii care-i hrănesc și astfel au parte de o lecție care să-i înspăimânte, iar olelie este un obicei care se desfășoară în ziua de Lăsata-secului când femeilor nemăritate le sunt divulgate defectele care vor întârzia matrimoniul, iar celor căsătorite care au fost infidele le sunt date în vileag apucăturile.

În povestirea “Cocoșul roșu”, Fănuș Neagu se alătură literaturii est-europene prin interesul manifestat față de explorarea fondului magico-mitic vechi. Folosirea unor simboluri prezente în literatura est-europeană și numai, scoate în evidență preocuparea povestitorului de a aborda drumuri verificate către aceste constelații. Cocoșul este un simbol străvechi întâlnit și la Miodrag Bulatovici, scriitor iugoslav, dar și la scriitorii latino-americani. În cultura budistă, cocoșul roșu simbolizează voluptatea în circuitul cotidian al existenței, fiind o pasăre agresivă simbolizează bătaia și curajul în Orientul îndepărtat, datorită obiceiului său de a merge, iar fundul este văzut ca un simbol al îngâmfwării la bărbați, este privit și ca simbol al focului din cauza crestei sale roșii; este asociat bărbăției și curajului în luptă, este un simbol solar întruchipând lumina cu toate valențele sale cosmice și spirituale; este considerat dușmanul redutabil al tuturor forțelor întunericului. Naratorul asociază imaginea simbolului cu personajul Jinga, care la rândul său dă dovadă de duritate și știe, încă de la început cum să-și domine slugile dar și familia. Acțiunea se desfășoară pe malul Dunării, fluviu care îl inspiră și îl așază pe prozator în liniile literaturii sud-est europene. În satul Plătărești, acolo unde soarele verii mistuie pământurile și recoltele, Gheorghe Jinga, ca un adevărat cocoș, stabilește destinele celor din jurul său, considerând că el este cel care deține bucata de pâine. Această putere, avuție, acest control total față de oameni scoate în evidență lipsa de omenie a actantului. Puterea este mult mai importantă decât dragostea, în această lume sufletul nu are importanță iar sentimentele sunt nimicite fără remușcări. Arșița lunii iulie este în strânsă legătură cu arșița sufletească a lui Chiriac, tânărul argat care a îndrăznit să se îndrăgostească de fiica lui Jinga. Pedepsa dată argatului ilustrează, conform simbolului, duritatea care pune stăpânire pe trupul și sufletul stăpânului.

Cântecul este un alt simbol întâlnit la povestitor și în literatura sud-est europeană, el având rolul de a potoli suferințele omului și de a înveseli sufletele și trupurile care se mișcă cu o gingășie aparte la fiecare notă muzicală. El devine un cod prin care se aleg dintr-o mulțime indivizi și asigură pitorescul complicând structura personajului negativ. Aroganța cocoșului, o regăsim și la Jinga care pentru un pumn de bani și foarte mult egoism, sacrifică fericirea Tiței, fata sa care făcuse cunoștință cu fiorul dragostei.

La creștini, cocoșul semnifică inteligență și lumină, haruri venite de la Dumnezeu; la popoarele islamice, se bucură de un respect deosebit cocoșul alb care este privit ca "un prieten al Profetului Mohamed".

Cocoșul este cel care prin cântecul său, delimitează noaptea de zi, adică toate duhurile întunericului sunt alungate, iar cântecul înaripatei face loc beneficului, forței nemărginite ale luminii trimisă de Dumnezeu. Este cel care face liniște în propria ogradă, în propria dezordine și are capacitatea de a supraveghea trecerea timpului anunțând victorios sosirea primilor zori. Este un cântec al cocoșului care anunță ora fixă, exactă, când pot fi separate lucrurile malefice de cele benefice. În funcție de popor și religie, înaripata este pusă în valoare prin coloritul său. Aceste simboluri leagă într-o cunună de cultură, cunoașterea, religia, tradiția, obiceiuri străvechi venite din colțuri de lume diferite dar care au în comun același traseu al reabilitării primordialului. Aceste legături sunt susținute atât din punct de vedere geo-politic cât și din punct de vedere literar și cultural-artistic. Ele nu sunt doar simboluri străvechi ci elemente ale culturii estului european.

Alte două povestiri care îl fac pe Fănuș Neagu un povestitor important în cultura sud-est europeană sunt "Fîntîna" și "Puntea". Reperele celor două narațiuni demonstrează că literatura română, că scrierile reprezentanților generației '60, fac parte și ajută la dezvoltarea culturii europene. Atât fântâna, podul, puntea, cocoșul, reprezintă niște simboluri care își găsesc rădăcini în cultura multor țări și fac legătura între tradiția și obiceiurile tuturor popoarelor care au relaționat pe parcursul anilor încărcăți de istorie. Teritoriul, conturat cu multă pricepere de către povestitor, scoate la lumină conflicte care pornesc din adâncuri dar care în același timp și-au găsit rezolvarea. Născător de "teme", reprezentantul bălților brăilene își povestește trecutul care parcă vine să întâmpine prezentul dar și viitorul. Există o punte clară între generația vechi și tinerii dornici să descopere lumea. Indiferent de popoarele care au cucerit teritoriile românești, populația a avut capacitatea de a depăși obstacolele, adăugând la ce le era cunoscut, tot ceea ce părea nou. Este o perioadă benefică din toate punctele de vedere care se reflectă în scrierile generației '60.

În povestirea "Fîntîna" sunt prezente coordonatele discursului confesiv cu un puternic accent tragic. Eroul Scarlet Cahul, prezintă pe parcursul operei, un discurs confesiv iar trăirile sale descrie

drumul către rădăcini, origini, practic locul de unde a venit. Cahul este cel care a săpat pe parcursul vieții peste două sute de fântâni pentru pomenirea oamenilor dragi lui. Faptul că din toate aceste fântâni iese la suprafață apa rece, este un dar divin care îi bucură sufletul dar și un mod de a continua viața. Puritatea apei reprezintă sufletul curat dar și faptul că viața merge mai departe, din generație în generație. Aflați în mijlocul naturii capricioase, actanții fănușieni reușesc să aducă bucurie în viețile trecătorilor. Eroul, putem spune, că face legătura între adâncurile misterioase, pline de primejdie și suprafața care scaldă dorința muritorilor.

Credința este prezentă pe parcursul operei, primul gest de mulțumire fiind reprezentat de făurirea unei cruci, semn că focul adâncului nu îl sperie pe actant atât timp cât în interiorul său există credință. Fântâna este asociată cu sângele care țâșnește din rana lui Iisus, sânge pe care Iosif l-ar fi strâns în sfântul Graal. Acestea simbolizează viața, nemurirea, tinerețea și apar în operele marilor scriitori europeni. Prin apele sale veșnic schimbătoare se realizează întinerirea, la fel cum popoarele sunt într-o veșnică schimbare, adică ele devin izvoare ale tinereții veșnice. Conform tradiției, cel care bea apă din fântână, reușește să se elibereze de condiția temporală și astfel este mereu tânăr. Este un simbol al regenerării, purificării și întrunește sensurile căutării, ale victoriei. Astfel, eroii ajung la o victorie a vieții veșnice căci trupul se poate obișnui cu suferința. În momentul în care este săpată o fântână, înseamnă că se fac primii pași spre cunoaștere, că omul este dator să meargă din aproape în aproape până ajunge în adâncuri, la cunoaștere, la apa dădătoare de viață. Apa are puterea de a întineri mereu, de aceea în momentul săpării unei noi fântâni, acolo este adus un copil, simbol al noii generații, al purității, al trupului lipsit de păcat. Această tinerețe veșnică este posibilă atât timp cât fiecare generație își sapă propriile fântâni iar pruncii binecuvântează apa cristalină/ Timpul efemer pierde lupta cu viața veșnică și tinerețea. La tot acest ritual este prezent și porumbelul simbol al iubirii. Zborul păsării leagă popoarele și pământurile lumii, ducând cu el iubire și pace. La Fănuș Neagu, porumbelul stă într-un cuib de mătase și este regele înapatelor. În literatură, porumbelul este văzut ca fiind Duhul Sfânt și se bucură de un loc privilegiat în cultura multor popoare. Este măreț, dădător de viață pentru că la aceste păsări masculul este cel care clocește ouăle, este purtător al purificării, al înălțării, al binelui. Atât fântâna cât și albul porumbelului, fac legătura dintre rădăcini și înaltul cerului, între cunoaștere și nou, dintre bătrâni și copii, dintre Est-Vest-Sud-Nord, fără a ține seama de limba vorbită, de obiceiuri, de tradiție, toate până la urmă alcătuind un întreg unde totul se îmbină ca într-un puzzle.

Bibliografie:

NEAGU, FĂNUȘ, FÎNTÎNA, EDITURA SCRISUL ROMÂNESC, BUCUREȘTI, 1974

CARAGIALE, MATEIU, CRAII DE CURTEA-VECHE, EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ, 192

STUDII CU CHARACTER GENERAL, SINTEZE, MONOGRAFII, DICȚIONARE, ENCICLOPEDI

BACHELARD, GASTON, PSIHANALIZA FOCULUI, ,EDITURA UNIVERS, BUCUREȘTI 2000

BACHELARD, GASTON, APA ȘI VISELE, EDITURA UNIVERS, BUCUREȘTI 1987

BARTHES, ROLAND MITOLOGII, EDITURA INSTITUTULUI EUROPEAN, IAȘI,1997

COMAN, MIHAI, MITOLOGIE POPULARA ROMÂNEASCĂ, EDITURA MINERVA,BUCUREȘTI, 1986

DAN, SERGIU, PAVEL, PROZA FANTASTICĂ ROMÂNEASCĂ, EDITURA MINERVA, BUCUREȘTI 1975

DURAND, GILBERT, FIGURI MITICE ȘI CHIPURI ALE OPEREI, EDITURA NEMIRA,BUCURESTI, 1988

GHIDIRMIC, OVIDIU, PROZA ROMÂNEASCĂ ȘI VOCAȚIA ORIGINALITĂȚII, EDITURA SCRISUL ROMÂNESC, CRAIOVA, 1988

GOCI, AURELIU, ROMANE ȘI ROMANCIERI IN SECOLUL XX, EDITURA FUNDAȚIEI PRO, BUCUREȘTI, 2000

GRIGOR,ANDREI, FĂNUȘ NEAGU MONOGRAFIE, ANTOLOGIE COMENTATĂ, RECEPTARE CRITICĂ, EDITURA AULA, BRAȘOV, 2001

KERNBACH, VICTOR, DICȚIONAR DE MITOLOGIE GENERALĂ, EDITURA ȘTIINȚIFICĂ ȘI ENCICLOPEDICĂ, BUCUREȘTI, 1975

MANOLESCU, NICOLAE, ISTORIA CRITICĂ A LITERATURII ROMÂNE, EDITURA PARALELA 45, PITEȘTI, 2008

POPA, MARIAN, VISCOLUL ȘI CARNAVALUL, EDITURA EMINESCU, BUCUREȘTI,
1980

SIMION, EUGEN, SCRIITORI ROMÂNI DE AZI, I, EDITURA CARTEA
ROMÂNEASCĂ, 1978

Prof.dr. Petrea Mădălina Gabriela
Liceul "Dimitrie Cantemir" Babadag